

Szopori Nagy Lajos

műfordító, irodalomtörténész (Alszipor, 1935. március 2.)

Megélhetési célból nem lesz az ember a finn irodalom fordítója, kutatója és propagátora, mint ahogy nem lesz az más kis nyelvterületé sem. Az ilyesmihez - ünnepélyesen szólva - megszállottság, profánul kifejezve valamiféle „löket” szükséges. És persze mellé a megélhetést biztosító kenyérkereső munka, mögéje pedig az otthon - az egyszemélyes műhely - biztonsága. Ha aztán ezzel még a szellemi segítőtárs is együtt jár, mint esetemben, immár 46 év óta,

akkor már ráadásról beszélhetünk.

Mármost én az első, meghatározó „löketeket” - bármilyen furcsa - 270 lelkes kisalföldi szülőfalumban kaptam. (Amelyet hiába keres az olvasó a térképen: 1950 óta ugyanis Újkér egyik utcájaként őrzi -ég - a nevét.) Itt volt az osztatlan evangélikus népiskola tanítója az apám, a szépirodalmat kedvelő, szenvedélyesen olvasó ember. Nemcsak a példájával vitt már korán az irodalom felé, hanem azzal a gyakorlatával is, hogy az ajándékom - az az idő tájt még szerény karácsonyi is - mindig könyv volt: Sebők Zsigmond *Mackó úr* könyveitől R. Berde Mária székely népmeséin át Móra Ferenc *Dióbél királyfi*jáig, majd *A Pál utcai fiúk*ig. Korán ébredt ezek után az íráskészségem is: nyolcéves koromból őrzőm első - mai szemmel nézve is meglepő forma- és ritmusérzékről tanúskodó - versemet. És apám ültette belém a „finn csírákat” is, ezt azonban talán kevesebb tudatossággal, nem lévén elkötelezett finnbarát. Feltehetőleg egyszerűen pedagógiai célzattal: a háborús együttérzés morális értékét és a nagyvilág felé nyitás lehetőségét észrevéve bekapcsolta az iskolát a negyvenes évek elején abba a magyar-finn diáklevelezési mozgalomba, amelyet Zongor Endre evangélikus lelkész indított el országosan. Arról nincs emlékem, mi mindent mesélt el Finnországról, csak az a kép él bennem, ahogy a tanteremben közösen fogalmazzuk a levelet a finn társiskolának. És még az, hogy - nyilván már az „ismerősség” hatására - élénk képzelettel és némi elvagyódással nézegetem a Magyar Futár című lapban a hóleples, síelő finn katonák képeit.

A kamaszkor csapongó érdeklődése az irodalmat nem, a hóleples finn katonákat viszont - s ebben segítségére volt a nagy történelem is - kiszorította az emlékezetemből. Már a nyolcvanas évek végén, amikor a Tamperei Egyetem és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ közös kutatási programja során Yrjö Varpio professzorral a két ország irodalmának kölcsönös fogadtatástörténetéhez gyűjtöttük az anyagot, dokumentumokból győződhettem meg róla, hogy a háború - főként a fordulat éve - után miként büntették a szépirodalom terén is a korábbi

intenzív kapcsolatokat. Nemcsak a finn irodalom kiadásának 1948-56 közötti tilalmával, hanem a lefordított finn művek közkönyvtárakból történő kivonásának elrendelésével is. (Számos klasszikus mű mellett az 1949-es pótjegyzékben Sillanpää megható cselédlánytörténete, a *Silja* is szerepel, a teljes abszurditás jegyében.) A nyolcadikos irodalomkönyvünkben - már Sopronban, 1949-ben - volt még egy Kalevala-részlet, ehhez azonban nem fűződik különösebb emlék. Inkább megmaradt bennem az az Illyés-szemelvény, amelyben az obi-ugorokkal való oroszországi találkozását és a közös szavakra találás örömét beszéli el. S milyen is a véletlen: 33 évvel később, 1982 októberében Pekka Tarkka irodalomtörténészt, a Helsingin Sanomat irodalmi rovatának vezetőjét kísértem el Illyéshez interjúkészítésre. A költő - nyelvi „árvaságunkra” utalva - mindjárt az ismerkedéskor elmondta: amikor fiatal korában arról hallott, hogy a vogul nyelvet csak néhány ezren beszélik, azt tervezte, megtanul vogulul, hogy legalább eggyel nőjön a számuk.

A lényeg azonban az, hogy az én mélytudatomból Lavotha Ödön szabadította ki a gyermekkori finn emlékeket, amikor az 1955-56-os tanévben az első finn nyelvi óráját tartotta nekünk az ELTE bölcsészkarán. Páran hamarosan be is jelentkeztünk hozzá a délutáni különóraira. Sajnos, 1956 végén - talán épp azokban a hetekben, amikor én már odahaza a szülőfalumban, a tizenkét nap világcsodájának emlékét dédelgetve a Kalevalába merültem bele - elhagyta az országot, és így magunkra maradtunk a nyelvtanulással. (Két megjegyzés a nálam fiatalabbaknak: 1. A finnugor tanszéken akkor - természetesen - nem volt finn lektor, s én egyetlen „eleven” finnt láttam-hallottam egyetemi éveim alatt: Lauri Hakulinen nyelvész-professzort egy bölcsészkarai előadásán. 2. Az a gondolat, hogy valaha is kijuthatunk Finnországba, fel sem merült bennünk, mint ahogy más nyelveket tanulva sem képzelhettük azt - beleértve az orosz is -, hogy valaha is beszélgetés céljára fogjuk azt használni. Így érthető, hogy számomra kétszeresen kézenfekvő volt: mihielyt szótárral elboldogulok a szövegben, műfordítsak. A középiskolás orosz-könyv propagandaverseiből ugyanúgy, mint az Eötvös-könyvtárban található finn novelláskötetektől vagy a *Suomen Runotar* című versantológiából.)

És aztán itt rekedtem. S miközben a polgárdi albérleti szobában, majd székesfehérvári tanárként kezdtem komolyabban is nekilátni a nyelvben való elmélyülésnek és a fordításnak, eleinte a kezdő fordítónak azzal az örömevel dolgoztam, hogy lám, az idegen szöveg magyarul is élni kezd. Aztán némi tapasztalat után már a lehetetlent ostromló konokság vezérelt - hogy ti. megoldjak valamit a megoldhatatlanból. Mindeközben pedig fölfedeztem magamnak egy izgalmas, nálunk a Kalevala lelkes honosítása által eléggé beárnyékolat élő, európai indíttatású és jellegű irodalmat. Amely attól is érdekes, hogy ugyanazon világirodalmi hatásokat kissé

más talajba építi be, s hogy például akkor favorizálja Eliotot, amikor mi a szocialista realizmust - de ezzel együtt azonos áramkörben van velünk. S nem mint „finn-ugor irodalom”! (Van-e ilyen egyáltalán?)

Hát ennek az irodalomnak az értékeiből próbáltam (próbálok) minél többet önkéntes „szófuvaros”-ként hazahordani. Minél többet? Ahogy most önkéntelenül fölpillantok a polcon sorakozó monográfiákra, fordításkötetekre, antológiákra és folyóiratokra, úgy látom, még akár elfogadható számokat is fölsorakoztathatnék.

Az érzésem viszont Arany János-i: „Mily kevés, amit beválték.” Nem epilógust írok hát, hanem folytatom, „mig az égi és ninivei (? - nem: kiadói) hatalmak engedik, hogy beszéljek”...

A small, rectangular image of a handwritten signature in cursive script, likely belonging to Arany János, the Hungarian poet mentioned in the text. The signature is written in dark ink on a light-colored, slightly textured paper.